

Dziecko na progu szkoły

Przygotowanie do szkoły przebiega etapami, jest długofalowe, a bezpośrednio dokonuje się w ostatnim roku przed rozpoczęciem nauki i szczególnie jest nasilone w miesiącach poprzedzających przekroczenie progu szkolnego. Cała praca wychowawcza przedszkola, od najmłodszych grup, zmierza do zapewnienia dziecku dobrego startu w szkole. To jednak, w jakiej kondycji dziecko do niego przystępuje, zależy od jego dojrzałości szkolnej. Dobry start jest niezwykle ważny i ma zasadniczy wpływ na stosunek dziecka do nauki, na jego nastawienie i motywację uczenia się.

Rozpoczynając rozważania na temat aspektów dojrzałości szkolnej zacznę od rozwoju fizycznego, który ma istotne znaczenie dla pomyślnego i efektywnego przejścia ze statusu przedszkolaka do miana ucznia. Chodzi tutaj między innymi o kwestie takie jak struktura i właściwości funkcjonowania układu nerwowego, zwłaszcza wyższych funkcji korowych, będących biologiczną podstawą koordynacji ruchowej, wzrostu uwagi dowolnej i koncentracji, które umożliwiają sprostanie wymaganiom szkolnym. Ważny jest również typ układu nerwowego: siła, równowaga i ruchliwość procesów pobudzenia i hamowania. Stanowią one podłoże rozwoju uzdolnień oraz w istotny sposób wpływają na cechy emocjonalności i ich przejawy w zachowaniu dziecka¹. Biologiczne determinanty jakości startu szkolnego dziecka oscylują więc wokół aspektów dotyczących jego układu nerwowego. Należy zwrócić również uwagę na inne wskaźniki fizycznego dojrzewania dziecka. Prawidłowy rozwój fizyczny to przede wszystkim dobry stan zdrowia, który wbrew pozorom ma ważny wpływ na osiągnięcia szkolne. Zdrowe dziecko jest silne i ogólnie sprawne ruchowo. Posiada niezaburzoną sprawność manualną i grafomotoryczną oraz koordynację wzrokowo-ruchową. Jest wytrzymałe, zdolne do większych wysiłków, odporne na choroby i zmęczenie. Wady wzroku, słuchu czy zaburzenia ruchowe utrudniają odbiór informacji przekazywanych w szkole, a co za tym idzie wykonywanie określonych zadań. Ponadto niezwykle istotna jest sprawność manualna, która umożliwia dziecku opanowanie posługiwania się kredkami, piórem. Im wyższy poziom sprawności manualnej, precyzyjne ruchy rąk i palców, tym większe szanse na szybkie opanowanie sztuki pisania i szybkie zautomatyzowanie tej czynności. Przy takich czynnościach jak pisanie, rysowanie, wycinanie, konstruowanie, i innych pracach plastyczno-technicznych potrzebna będzie dziecku dobra sprawność rąk, koordynacja ruchowa i koordynacja ruchowo-wzrokowa. W przeciwnym wypadku ruchy będą powolne, sztywne, mało precyzyjne².

Drugim, niezmiernie ważnym czynnikiem świadczącym o dojrzałości dziecka do podjęcia nauki, jest odpowiedni poziom rozwoju umysłowego. Dojrzałe umysłowo dziecko chce się uczyć, posiada zasób wiedzy o świecie, o życiu przyrody i ludzi, dobrze orientuje się w najbliższym otoczeniu i środowisku, w którym żyje, rozporządza zasobem doświadczeń i wyobrażeń będących podstawą do rozwoju pojęć. Posiada umiejętność swobodnego i zrozumiałego dla otoczenia wypowiadania się, wyrażania życzeń, własnych sądów, pytań, wniosków i ocen. O umysłowej dojrzałości dziecka do nauki szkolnej świadczy poziom aktywności poznawczej, jego zainteresowania do wiedzy jako

¹ W. Moczulska, Sześciolatek - do szkoły, Warszawa 2006.

² M. Żebrowska (red.), Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży, Warszawa 1975.

źródło informacji. Mowa dziecka powinna być poprawna pod względem gramatycznym i artykulacyjnym. Dziecko powinno mieć bogaty zasób słów i pojęć. Rozwój mowy w tym okresie charakteryzuje bardzo szybki wzrost umiejętności. Mowa zaczyna nabierać szczególnego znaczenia w rozwoju kontaktów interpersonalnych. W znacznej mierze od stanu mowy dziecka zależy powodzenie w nauce. Prawidłowo rozwinięta mowa stanowi podstawę nauki czytania i pisan³. Właściwa zdolność percepcji pozwoli przeszłemu uczniowi na prawidłowy odbiór, analizowanie i syntetyzowanie nowych treści. Dominujące dotychczas myślenie konkretno-obrazowe, oparte na materiale spostrzeżeniowym, musi zostać zastąpione myśleniem, które stanie się procesem uogólnionego i pośredniego poznawania rzeczywistości oraz wykrywania związków i zależności. Wzrasta również zdolność do myślenia przyczynowo-skutkowego oraz wnioskowania. Bardzo ważna jest koncentracja, zdolność do trwałego skupienia uwagi. Dziecko, które ma spore wiadomości i sprawnie rozumuje, ale nie potrafi się skupić, może osiągać słabsze wyniki w nauce. Rozwój umysłowy więc, to taki poziom rozwoju funkcji poznawczych, który umożliwia osiąganie dobrych wyników w nauce. Jest to możliwość spostrzegania i różnicowania spostrzeżeń, dostatecznie wykształcony poziom wyobraźni i uwagi dowolnej, zdolność do intencjonalnego zapamiętywania i odtwarzania podawanych treści. O prawidłowym rozwoju emocjonalnym dziecka możemy mówić wówczas, gdy cechuje je pewna równowaga psychiczna, gdy siła jego reakcji jest adekwatna do działającego na nie bodźca. To przede wszystkim taki poziom rozwoju układu nerwowego, który zapewnia umiejętność panowania nad sobą. Dojrzałość emocjonalna przejawia się w próbach panowania dziecka nad reakcjami emocjonalnymi, dostateczną motywacją do nauki. W szóstym/siódym roku życia dziecka obserwuje się znaczne obniżenie pobudliwości i zmienności uczuciowej. Próbuje ono powstrzymywać niepożądane społecznie przejawy, takie jak gniew czy zazdrość. Potrafi rezygnować ze swoich dążeń respektując zakazy lub odrzucać ich realizację. Ważną rolę odgrywa poczucie obowiązku, zdyscyplinowanie wyrażające się w umiejętności podporządkowania się ustalonym zasadom. Zrównoważenie emocjonalne pozwala dziecku odpowiednio ustosunkować się do trudności i problemów, jakie niejednokrotnie napotka w szkole. Dziecko niezrównoważone emocjonalnie jest drażliwe, agresywne, często popada w konflikty z rówieśnikami. Dojrzały emocjonalnie uczeń nie załamuje się z byle powodu, prawidłowo reaguje na pozytywne bądź negatywne uwagi dotyczące swojego zachowania i postępów w nauce⁴.

Kolejnym aspektem dojrzałości szkolnej jest rozwój społeczno-moralny. Moralność najogólniej można zdefiniować jako pewną umiejętność rozróżniania tego, co dobre, a tego co złe i zachowania się zgodnie z przyjętymi zasadami. Zwłaszcza drugi człon tego ujęcia zasługuje na podkreślenie, bowiem istota moralności kryje się w internalizacji zasad postępowania. Zdolność rozumowania moralnego, tj. analizowania i oceniania zdarzeń i sytuacji w kontekście zakazów oraz norm społecznych ma istotny wpływ na zachowanie dziecka. Poziom tego rozwoju wyznacza dziecku możliwości pod względem podporządkowania się wymaganiom szkoły, stopień wrażliwości na ocenę, umiejętność

³ M.Kielar-Turska, Mowa dziecka. Słowo i tekst, Kraków 1989.

⁴ B.Harwas-Napierała, J.Trempała (red), Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka, Warszawa 2003.

panowania nad sobą, dostateczną motywację do wykonywania zadań, umiejętności współpracy i współdziałania z rówieśnikami. Bardzo istotna jest odpowiednia motywacja i zainteresowanie nauką, szkołą. Ważne są takie cechy jak: wytrwałość, obowiązkowość, systematyczność. Poziom rozwoju społeczno-moralnego to także zdolność do sprawowania kontroli zgodnie z wymaganiami dorosłych oraz umiejętność współdziałania z rówieśnikami. O dojrzałości społeczno-moralnej dziecka świadczy jego stopień samodzielności i zaradności w różnych sytuacjach, który będzie miał wpływ na sposób jego funkcjonowania w szkole⁵.

Nie wszystkie dzieci rozwijają się jednakowo. Każde ma swoją indywidualną drogę rozwoju, tempo i dynamikę. Przejście z przedszkola do szkoły jest dla każdego dziecka wielkim przeżyciem. Pierwsze dni pobytu w szkole odgrywają w życiu początkującego ucznia wielką rolę, dlatego już od narodzin dziecka starajmy się stworzyć środowisko sprzyjające wszechstronnemu rozwojowi.

Opracowała: Katarzyna Kanik

⁵ A.Brzezińska, Współczesne ujęcie gotowości szkolnej, Warszawa 2002 [w:] W. Brejnak (red.), O pomyślny start ucznia w szkole, Warszawa 2002.